

בתחילת שנות ה-90 של המאה הקודמת, החל גל עליה גדול לישראל מברית המועצות לשעבר, אשר חידש את גל העלייה הקודם של שנות ה-70. כמיליון אנשים היגרו למדינת ישראל עם פירוק ברית המועצות וירידת מסך הברזל, לעומת כ-700,000 שהיגרו למדינות אחרות. במסגרת מבצעי העלייה הגיעו ארצה משפחות רבות עם ילדים בגילאים שונים. ילדים אלו, גדלו, למדו והתחנכו בישראל, כאשר שפתם הראשונה היא לרוב רוסית, אך במהלך השנים מאז הגירתם, העברית הפכה לשפתם העיקרית, והתרבות הישראלית הפכה לתרבותם העיקרית. צעירים אלו נחשבים כדור 1.5 של העלייה – אנשים שבעת הגירתם היו בין הגילים 8-18, מרבי חייהם עברה עליהם בישראל, והינם נמצאים בצומת חברתית, תרבותית ושפתית בין המולדת הישנה לחדשה. מחקר זה בנוי משני חלקים עיקריים – החלק העיוני – סקירת הספרות, והחלק המעשי – המחקר האמפירי. מחקר זה יתחקה אחר הרקע ההיסטורי והחברתי של העלייה, את מאפייני תרבות הפנאי של קהילת המהגרים וכן את ההבדלים בתרבות הפנאי בין דור ההורים לדור 1.5, תוך התמקדות במסורת חגיגות השנה החדשה – "נובי גוד" (מילולית – שנה חדשה). על כן פרקי סקירת הספרות יורכבו מהפרקים הבאים: הגירה לישראל מברית המועצות לשעבר – דור ההורים ודור 1.5; תרבות הפנאי של מהגרים מברית המועצות בישראל; ההבדלים בתרבות הפנאי בין דור 1 ודור 1.5; תרבות חגיגת נובי גוד בישראל.

שאלת המחקר הינה: מה הן המשמעויות שמייחסים בני הדור הראשון ובני דור 1.5 של יוצאי בריה"מ לחגיגות "נובי גוד" בישראל?

כדי לענות על שאלת המחקר בוצעו ראיונות עומק חצי-מובנים עם 8 משפחות בהן הורים מבוגרים אשר עלו בתחילת שנות ה-90 וילדים בוגרים אשר הגיעו בגיל צעיר וגדלו בישראל. המרואיינים אותרו בהתאם לקריטריונים המפורטים מעלה, באמצעות קשרים אישיים ובאמצעות קבוצות פייסבוק המיועדות לישראלים יוצאי ברית המועצות דוגמת "רוסיות בלי חוש הומור וחבריהן". במהלך הראיונות נבחנו מאפייני החגיגות בקרב בני דור ההורים, דהיינו הדור הראשון, ודור 1.5, ההבדלים ביניהם ואת המשמעויות אותן מייחסים בני שני הדורות לעצם קיום חגיגות אלו במדינה החדשה ולחג עצמו, וכן ההבדלים בין המשמעויות המיוחסות לחגיגות בין שני הדורות. פרקי חלק זה הורכבו מפרק המתודולוגיה; הצגת הממצאים; דיון מסכם בממצאים הכולל מסקנות והצעות למחקרי המשך.

דור 1.5 של העולים מברית-המועצות מורכב ממהגרים אשר הגיעו לישראל בגיל ההתבגרות או סמוך לכך. דור זה מעניין במיוחד משום שהוא חלק מקבוצת מיעוט-אתני גדולה במיוחד, שהוריהם משמרים באדיקות את השפה והתרבות, בעוד ילדים אלו נמצאים בין השפה והתרבות של מדינת המוצא, לקליטה מוחלטת בישראל (Remennick, 2003). מבחינה לינגוויסטית וחברתית, בני דור 1.5 ממוקמים בצומת בין הבית – מדינת המוצא, לבית החדש – מדינת הקליטה. מרביתם יוצרים זהות דו-תרבותית דו-לשונית, חלקם נטמעים בצורה מוחלטת תוך הסרת זהות קודמת באופן הכי קרוב לטוטאלי, וחלקם "נופלים בין הכסאות" של

שתי התרבויות ואינם מצליחים לגבש זהות אחת. כל אחת מהגישות נקשרת לגיל המהגר בעת ההגירה ולמקום הגיאוגרפי והחברתי אליו היגרו. כך, אלו שעלו בגיל צעיר יותר נוטים להיטמעות מוחלטת, ואילו אחרים פועלים לפי מספר תסריטים לאורך חייהם – הם יכולים להתחיל בהיטמעות ודחיית תרבות הבית, ואז סמוך לגיל 20 הם מגלים את הצדדים המושכים של תרבות המוצא וחוזרים לאמצה מחדש. לאחר 15-20 שנות חיים בישראל לאחר ההגירה, מבוגרים-צעירים דוברי רוסית נוטים לחפש מקורות ומקומות להפגנת היצירתיות והפעילות הייחודית שלהם כדור 1.5 (Prashizky & Remennick, 2015). בהמשך לכך, הפרק הבא יציג את שילוב תרבות המוצא של המהגרים במדינה הקולטת.

נראה שתרבות הפנאי של קהילת המהגרים מברית המועצות עוברת שינויים עם הוותק העולה של המהגרים בישראל, ועם העלייה בשליטה בשפה העברית. מממצאי מחקרן של פיאלקובה ויילנבסקאיה (2007) נראה שהמיתולוגיה של יהודים יוצאי ברית-המועצות בישראל, עדיין מתהווה ויוצרת קולאז' של מסורות תרבותיות ועממיות מהתרבויות הסלאביות, הסובייטית, היהודית והמוסלמית. האקלקטיות הזו אינה מקרית, מאחר ותרבויות של מהגרים הן תרבויות הנמצאות במעבר, ומשלבות באופן תדיר בין הישן לחדש ואף יוצרות תרבות סימביוזית חדשה. בישראל, הגישה כלפי שימור הפולקלור מארץ המוצא, עברה שינויים בחלוף הזמן. החל מגישת "כור ההיתוך" של התקופה הראשונה של המדינה, במהלכה עודדו את המהגרים להשיל את זהותם הגלותית, כמו את סממניה החיצוניים והתרבותיים, דרך דחיית התרבות החדשה, ואז קבלת התרבות החדשה והשפעותיה, ובהמשך אף אימוץ של מסורות שונות תוך התאמותיהן למציאות הישראלית.

מחקרים שונים מצאו שחוויות ומסורות העבר של המהגרים, יוצרות עבורם במולדת החדשה ביטחון שבאחיזה במציאות כלשהי. לעיתים בשל הבדלים מגדריים, גילאים או תעסוקתיים, מהגרים עלולים ליצור תקשורת מוגבלת מאוד עם החברה במדינה הקולטת, לכן האספקט הקהילתי בחייהם עשוי להיות משמעותי ביותר. כך האחיזה במסורת חגיגת, ובעיקרה שולחן האוכל, יכול להפגיש בין האישי לקהילתי, ולעיתים אף להפגיש את המהגרים עם החברה הכללית. שולחן האוכל, המזון המבושל והמוגש, המסורת המלווה לכך, וכן חווית האכילה הינם סימבולים של תרבות המוצא, הקשר עם הבית הקודם ודרך להעביר את התרבות לדור 1.5 ודורות ההמשך אשר נולדו במדינה הקולטת. בנוסף, האוכל עצמו הוא לעיתים מסמל חגיגות ואירועים ספציפיים למדינת המוצא. איתור המרכיבים לארוחה החגיגתית הקשורה לחגי ומועדים תרבותיים, כמו גם הבישול, ושמירת המסורת של החג באמצעות האוכל מהווים אי של ביטחון למהגרים (Parasecoli 2014). בהתאם לכך, המסורות מהמולדת הישנה, משמעותיות עבור מהגרים מברית-המועצות. מחקרים שונים, הבוחנים את השתלבותם של מהגרים מברית-המועצות, מציגים

את המסורות שהיגרו יחד עם האנשים לישראל. במחקרה של רמניק ופראשיזקי (Remennick & Prashizky, 2012) נמצא ש-85 אחוזים מהמגרים מברית-המועצות עדיין חוגגים את השנה החדשה ב-31 בדצמבר. חג זה נתפס עוד בברית-המועצות כחג משפחתי, חילוני וא-פוליטי היחיד, ואולי בשל כך הקשר עמו כה מיוחד עבור המהגרים מברית-המועצות. נמצא שאין תלות בין הבחירה לחגוג את החג בישראל, לרמת השכלה, רמת הכנסה, או תקופה המגורים בישראל. יתרה מכך, 45 אחוזים מהמהגרים, חוגגים את השנה החדשה עם עץ אשוח אמיתי או סינטטי, מקושט, ומניחים תחתיו מתנות לבני המשפחה. חזרו על עצמם נושאים של מוזיקה בביצוע אישי של אחד המשתתפים או מי מחבריהם; שתיה ואוכל, כאשר מנת השישליק חזרה על עצמה במספר ראיונות. דוגמא לכך ניתן לראות בתשובתה של אם המשפחה באסיה: "אנחנו מעיר חמה למדי, אז היינו נפגשים הרבה עם חברים בחוף הים או בבתים. כשהילדים היו קטנים היינו מתארגנים עם חברים שיש להם ילדים גם, והילדים היו משחקים ביחד וההורים יושבים ביחד, מישהו היה מביא גיטרה, שרים, אוכלים שותים. בחגים הגדולים היה נהוג לצאת לעיר ופשוט להסתובב ברחובות". גם אולגה, אם משפחה נוספת מתארת את חוויות הפנאי שלה טרם ההגירה כחוויה של בילוי חברתי בבית ובטבע: "טוב, היו לי חיים מאוד חברתיים שם. היו לי הרבה מחזרים וגם התחתני מאוחר, רק בגיל 30, ששם ועוד בזמנים ההם זה היה אסון אמיתי. כבר לא האמינו שאתחתן מתישהו, ואז התאהבתי. הוא היה מוזיקאי, חבר של בעלה של החברה הכי טובה שלי, בחור מורד כזה, כמוני. התאהבנו והתחתנו כשכבר הייתי בהריון עם אנצ'קה. גם לפני וגם עם הילדה, טיילנו המון לבד ועם חברים, תמיד היה לנו בית פתוח עם אנשים שבאים לישון אצלנו, הולכים הרבה לים, עושים שישליק בטבע". גם אם המשפחה ליזה, מספרת על פנאי שכלל מפגשים חברתיים בבתי חברים, טיולים ופיקניקים: "הייתי נשואה קודם, וגם שם היינו מאוד מעורבים בחיי החברה. מצחקי, שם הייתי חברה בעיקר עם יהודים ופה אני בעיקר חברה עם רוסים. הפנאי שם היה בעיקר בבתים של חברים, היינו נפגשים, אוכלים, שותים. היינו גם מטיילים הרבה עם הילדים, יוצאים לפיקניקים עם חברים ומשפחות שלהם". כמו כן, הורי משפחה אחרת, ציינו כי האופי החברותי של האב ואהבת האירוח של האם יצרו עבורם הזדמנויות חברתיות הן לפני ההגירה וכן אחריה: ולדימיר, ב': "אני מחשיב את עצמי לאדם פתוח וחברתי. אני גם תמיד מתקדם מהר בעבודה ויודע לעשות כסף. אז גם ברוסיה עבדתי בבניין ושיפוצים והיו לי חברים מהעבודה שהיינו כל הזמן מארגנים איתם מפגשים משפחתיים, פיקניקים, טיולי דיג".